

РЕЦЕНЗИЯ

за конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ в професионално направление 3.4. Социални дейности, обявен от Нов български университет

от проф. д-р Христо Петков Тодоров, департамент „Философия и социология“ в НБУ

Конкурсът за доцент в професионално направление 3.4. Социални дейности е обявен от Нов български университет в бр. 97 на „Държавен вестник“ от 13 ноември 2020 г. със срок от два месеца от обнародването на съобщението. Единствен кандидат по конкурса е д-р Румен Горанов Петров, главен асистент в департамент „Здравеопазване и социална работа“ на Нов български университет.

Кандидатът Румен Петров е роден на 31 декември 1965 г. През 1993 г. завършва медицина в София, след което след обучение в катедра „Психиатрия“ на Медицинския университет София през периода 1994–1998 г. придобива специалност психиатрия. През 2002 г. става докторант в Центъра за психо-социални изследвания в Университета на Западна Англия в Бристол, където през 2011 г. защитава докторска дисертация на тема „Collaboration and vulnerability: A Psycho-Social Study of the Emerging Concept of Community Development: A Bulgarian case“. Има и диплома за „психодрама-терапевт“, придобита след обучение през периода 1992–1997 г. по програма на специализирания в областта на психодрамата институт „Морено“ в Юберлинген, Германия. Кандидатът е работил в Александровска болница в София (1993–1998), Дневен център за психо-социална рехабилитация „Винсент Ван Гог“ (1998–2000), департамент „Поведенчески науки“ на НБУ, Български институт за отношения между хората (от 1998 г.) и от 2014 г. е главен асистент в департамент „Здравеопазване и социална работа“ на НБУ.

От самооценката на кандидата, изгътвена за целите на конкурса, личи че д-р Румен Петров отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България за заемане на академичната длъжност „доцент“.

Кандидатът участва в конкурса с монографията „Объркани в болката. Социална травма и социална отговорност“, издателство „Парадокс“, София 2018, ISBN 978-954-553-254-2, представена като хабилитационен труд, 2 статии на английски в реферирани и индексирани издания, 9 статии в нереферирани издания с научно рецензиране (от тях едната е на френски, а другата на английски) и 5 глави в колективни монографии (три от тях на английски). Заглавията на всички тези публикации са посочени в

самооценката на кандидата без да са обособени в отделен списък. Към автобиографията има приложен дълъг, както изглежда, пълен списък на всички авторови публикации.

Монографията „Объркани в болката. Социална травма и социална отговорност“ (356 стр.) е богата в тематично отношение книга. Тя се състои от четири части, всяка от които включва по две глави. Първата част е озаглавена „Забранените травми – политическа или социална история?“ и е посветена на страданието, което произтича от насилиственото изключване на определени групи от обществото и неговото непризнаване и премълчаване. Тук Румен Петров се опира изцяло на българския опит на насилиственото изключване на евреите от Македония и Беломорска Тракия през Втората световна война и на мюсюлманите в комунистическа България. Заглавието на втората част е „Забранените травми – социално дело или социална работа“, а нейна тема е третирането на затворниците и инвалидите в българското общество. В тази част, критикувайки скрито репресивния характер на социалната работа у нас, авторът пледира за цялостно преосмисляне на нейните цели и характер. В третата част „Забранените травми – комунизъм, тоталитаризъм и литература“ авторът се занимава с травматичния характер на тоталитарния опит и недостатъците на рефлексията върху него в периода след рухването на тоталитаризма. Последната, четвърта част „Възстановяване на връзката“ е посветена на т. нар. „възстановително правосъдие“ и неговото трудно прохождане в България.

Кое обединява тези толкова разнородни теми? Авторът заявява още в самото начало – социалната травма и страданието породено от нея. В какво се състои тази травма? Тук авторът също е пределно ясен – в разкъсването на връзката между отделния човек и обществото, към което той принадлежи. Как се „лекува“ тази травма? Чрез възстановяване на тази връзка. Рецептата за такова възстановяване е хуманността, която включва уважение към личността и достойнството на другия, признаване на неговата различност, чувствителност към неговото страдание и съпричастност с него, готовност да се пожертва част от собствения личен комфорт в името на преодоляването на чуждата болка. Ключът към разбирането на книгата на Румен Петров е именно думата болка. Разбира се, става дума не за физическа болка, а за психическо страдание.

Книгата на Румен Петров в никакъв случай не е учебно пособие по социална работа в обичайния смисъл на думата. Тя е един интелектуално и емоционално ангажиран опит да се преосмислят нравствените основи на социалната работа. Посланието на автора е пределно ясно – социалната работа не бива да бъде насочена към това да се „помогне“ на хора, които къде по здравословни, къде по социални, къде

по някакви други причини са изпаднали в затруднение да се справят с решаването на житейските си задачи, а да съдейства за възстановяването на връзката им с другите и за пълноценната им и достойна интеграция в обществото. От тази гледна точка обхватът и задачите на социалната работа се оказват много по-широки отколкото обикновено си мислим и в тях наред с по-специфичните задачи по интеграцията например на затворниците и хората с физически или ментални увреждания, се появяват теми като антисемитизма, преработването на тоталитарното минало и възстановителното правосъдие. Смяtam това разширяване на полето на социалната работа за основателно и необходимо с оглед на по-далечната и много по-важна задача за нейното хуманизиране.

Първата част е организирана около два политически сюжета от близкото минало на България – насилиственото депортиране на евреите от Македония и Беломорска Тракия в нацистките лагери на смъртта по време на Втората световна война и насилиствената смяна на имената на турците и помациите по време на комунистическия режим. Авторът е прав, че тези два сюжета не са никак популярни в съвременната българска публичност, белязана от знака на примитивен и на моменти екзалтиран национализъм. От гледна точка на доминираща в медиите патриотарски национализъм България не може да носи отговорност за депортирането на евреите, въпреки че то е станало с активното участие на българската окупационна администрация, тъй като те не са били български граждани, а т. нар. „нови земи“ юридически не са били част от Царство България. Същият този националистически дискурс развива версията, че насилиствените преименувания на българските мюсюлмани в Народна република България са били продиктувани от сериозни геостратегически съображение и са имали за цел да гарантират сигурността на държавата. Разглеждайки и представяйки аналитично меродавните социално-научни теории за нацията и национализма, Румен Петров пледира за нещо много просто – да назоваваме нещата с истинските им имена. Да видим тези нелицеприятни исторически събития не като малко или много обосновани от гледна точка на държавния интерес политически решения, а като престъпления, като драстични нарушения на правата на човека. Погледнем ли на нещата по този начин, няма да сметнем за прекомерно да говорим за „български антисемитизъм“ и „български антиосманализъм“, както прави авторът. В крайна сметка – и това Румен Петров подчертава дебело – промяната в отношението към депортирането на евреите и смяната на имената на мюсюлманите е въпрос на историческа справедливост. На първо място заради паметта на понеслите несправедливо страдание и заради техните наследници, но и заради нашата собствена

съвест като общество ние сме длъжни да назоваваме страданието страдание и престъплението престъпление както и да поддържаме будна паметта за тях.

Като съдържание втората част на книгата е най-близко до представите на широката публика за социална работа. И наистина, тук става дума за всекидневните проблеми на хората с увреждания, за правата на затворниците, за отношението на властите, но и на цялото общество към тях. Авторът обаче поставя акцента не толкова върху справянето с конкретни проблеми като например достъпността на средата за инвалидите или подобряването на затворническия бит, а върху по-общи, принципни неща. Най-важното от тях е, че групите на инвалидите и на затворниците са практически „невидими“ за широката общественост, тя няма контакт с тях, не ги познава и вследствие на това е безразлична към съдбата им. Иска ми се да отбележа специално две критични идеи, които авторът развива в тази част. Едната се отнася за третирането на инвалидите, а другата – за третирането на затворниците. Както институциите на социално подпомагане и медицинските служби, така и институциите на професионална квалификация на социални работници в България крият в себе си един сякаш неизкореним патерализъм. Инвалидите се третират не като пълноценни личности със собствено достойнство, а в най-добрая случай като клиенти, потребители на социални услуги. Именно този патерализъм поддържа системата на социално изключване на хората с увреждания. Румен Петров отбелязва с тревога, че в българските затвори сешири безнаказано насилие както от страна на затворническите власти по отношение на затворниците, така и между самите затворници. То обаче често остава незабелязано поради общата нагласа на безразличие – щом някой е попаднал в затвора, значи така му се пада и каквото и да е принуден да изтърпи там, все е заслужено! На не по-малко безразличие се натъква в българската среда и бедността, на която Румен Петров посвещава отделна глава. С особена критична острота авторът се отнася към нечувствителността на академичната среда към нехуманното третиране на инвалидите и затворниците.

Подходът на автора към проблематиката на преработването на тоталитарното минало и преодоляването на социалните травми, наследени от него, е необичаен. Той се позава на явления от сферата на литературата като разглежда буквално под формата на case studies творчеството на трима много различни писатели, работили по различно време – Никола Вапцаров, Орлин Василев и Веселин Бранев. Вапцаров става говорител на една маргинализирана, нечути и неполучила признание среда на градския пролетариат. Като силно привилегирована фигура в комунистическа България в своите

книги за деца Орлин Василев утвърждава ненавист към некомунистическото минало и „бившите хора“, което е и повеля на държавната политика. Името на Веселин Бранев нашумя след появата на неговата базирана на автобиографичен опит книга „Следеният човек“ през 2007 г. За Румен Петров тази книга е интересна преди всичко със заявеното от Бранев намерение да си „разчисти сметките“ с комунистическата Държавна сигурност. В очите на автора обаче опитът на Бранев за рефлексия върху тоталитарното минало се е оказал неуспешен поради недостатъчната чувствителност към болката на онези, които са причинили болка на него самия. Какъв е изводът? Ако едно общество иска да се помири с травматичното си минало, то трябва да развие у себе си такава способност за емпатия, която би му позволила да престане да оплаква само болките на своите и да не забелязва болките на чуждите и съответно да оправдава злините, причинени от своите и да осъжда злините, извършени от чуждите.

Частта за „възстановителното правосъдие“ идва съвсем логично след изводите от предходните глави. Концепцията за „възстановително правосъдие“ е развита от норвежкия криминолог Нилс Кристи (1928–2015). Румен Петров направи изключително много за нейното популяризиране в нашата страна. Благодарение на неговите усилия името на Кристи стана известно у нас, а междувременно на български излязоха и три негови книги – „Предели на страданието“ (2015), „Мяра на престъпленията“ (2016) и „Контролът върху престъпленията като индустрия“ (2017). Централната идея на „възстановително правосъдие“ е не, както е в обикновеното наказателно правосъдие, идеята за възмездие, а идеята за помирение. В много разединени и силно травмирани общества, каквото например след епохата на апартејда е обществото на Южна Африка, първостепенната задача е не да се накажат справедливо виновниците за престъпленията, извършени в миналото, а да се възстановят социалните връзки. И ако по начало, както ни убеждава Румен Петров, преодоляването на социални травми се състои във възстановяване на социалните връзки, моделът на „възстановително правосъдие“ може да послужи като широка платформа за преодоляване на социални травми изобщо.

Тонът на книгата на Румен Петров не е толкова тон на безпристрастно и обективно научно изследване колкото ангажиран призив към хуманност. На много места авторът упреква българската хуманитарна наука в слаба чувствителност към различни социални травми. Такъв упрек има и към слабия интерес към „възстановителното правосъдие“. Смяtam тези критики като цяло за основателни, но

същевременно ми е напълно ясно, че няма инстанция, пък била тя и най-благородна, която да задава дневния ред на научните дисциплини.

Останалите публикации, с които кандидатът участва в конкурса, могат да бъдат групирани тематично около темите на основните части на хабилитационния труд. И тъй като този труд очевидно е обобщение и зрял израз на идеи, изложени в множество други по-ранни публикации, няма да с спирам на тях. Румен Петров е участвал в огромен брой международни и национални изследователски проекти, които в съдържателно отношение кореспондират с основните теми на книгата.

Румен Петров има многостранна преподавателска дейност. От 1993 г. до сега той е водил и продължава да води в НБУ следните лекционни курсове: „Посредничество при конфликти“, „Конфликти в медицинската практика“, „Университетът, обучението и участниците в него“, „Психодинамични теории“, „Терапевтично поведение“, „Отношения между хората“, „Група за собствен опит“, „Клинична практика – програми и процедури“, „Супервизия на клинична работа на студенти по клинична социална работа“, „Увод в социалната работа за социолози“, „Личност, група, комуникация“, „Социална работа за социолози“, „Управление на групи и екипи“, „Групова динамика и обучителни процеси“, „Жизнен цикъл на човека“, „Съдебна психиатрия за юристи“, „Детска психопатология“, „Невробиологични основи на човешкото поведение“, „Умствено изоставане“, „Човешкото здраве“, „Отношения между хората – власт, справедливост и социална отговорност“.

Отлично впечатление прави обществената дейност на кандидата. Той членува в следните организации: Международна асоциация по групова терапия (IAGP), Организация за промоция на разбирането в обществото (OPUS, London), Българска асоциация по психотерапия, Българска психиатрична асоциация, Европейски форум по възстановяващо правосъдие, Общество „Правосъдие и помирение“ (член на УС), Съвет по възстановително правосъдие към МП (2014–2016 г.), Сдружение за човешки права „Маргиналия“;

Имам изцяло положителни непосредствени впечатления от кандидата. Познавам го от съвместната ни работа в НБУ. В моите очи той е любознателен, интелигентен, съвестен, трудолюбив и отговорен човек, който се радва на уважение и респект.

Нямам съвместни публикации с кандидата и не съм в конфликт на интереси.

Заключение: кандидатът д-р Румен Горанов Петров е изследовател със сериозни постижения и изявен университетски преподавател с богат опит и доказани

качества. Цялостната публикационна, изследователска, преподавателска и обществена
дейност на д-р Румен Горанов Петров е убедителна защита на кандидатурата му за
заемане на академичната длъжност „доцент“ в професионално направление 3.4.
Социални дейности в Нов български университет. Като член на Научното жури аз
напълно убедено ще гласувам ЗА неговия избор.

Подпись:

София, 23 февруари 2021 г.